

Značaj i uloga arhivske građe u ukupnim rezultatima historijske nauke (bosanskohercegovačko iskustvo)

IZET ŠABOTIĆ, PH.D., ASSOC. PROF.

Filozofski fakultet Univerziteta u Tuzli, Tihomila Markovića, 1. 75000 Tuzla Bosna i Hercegovina
e-mail: sabota_tuzla@hotmail.com

The Importance and Role of Archival Material in General Range of Historical Studies (Bosnian-Herzegovian Experience)

ABSTRACT

This paper discusses the importance of archival material and especially its publication for historical research. In fact, starting from the Middle Ages through to the modern age, historical research and historical achievements of science to a large extent depended on the archive material (written historical sources). Historical sources can be provided through archival fonds and collections, or through the publication of archival material in the conference documents. The process of provision of historical sources is long and complex, involves a wide range of professional, organizational and technical actions and procedures, since the creation of archives to the placing of the same in the user purposes. An important basis for historical research make published archive documents, including certain technical and material basis. In the archives in Bosnia and Herzegovina this important issue has always been given attention in accordance with human and material capacities of the same, which were mostly very poor. A little more attention paid to this area of work is in the Archives of Bosnia and Herzegovina, and in regional archives in Tuzla, Banja Luka, Sarajevo and Mostar, which resulted in the publication of several dozen collections of documents. Publishing of archival documents (historical sources) created the important research and scientific base, which has resulted in a significant historical synthesis relating to important issues and topics from the history of Bosnia and Herzegovina.

Key words: archival material, archive holdings and collections, collections of archival documents, scientific research, historical research, archives, Bosnia and Herzegovina

Importanza e ruolo del materiale archivistico nella gamma generale degli studi storici (esperienza in Bosnia-Erzegovina)

SINTESI

L'articolo discute dell'importanza del materiale archivistico e specialmente della sua rilevanza per la ricerca storica. In effetti, a partire dal Medioevo fino all'età moderna, la ricerca storica ed i risultati storici raggiunti dalla scienza sono dipesi in larga misura dallo studio di materiale archivistico. Le fonti storiche possono venir fornite dai fondi e dalle collezioni archivistiche oppure tramite la pubblicazione di materiale archivistico nei documenti delle conferenze. Il processo di diffusione di fonti storiche è lungo e complesso, include un vasto raggio di azioni e procedure professionali, organizzative e tecniche, a partire dalla creazione di archivi alla messa a disposizione degli stessi per gli scopi dell'utenza e la ricerca storica produce pubblicazione di documenti archivistici. Negli archivi della Bosnia-Erzegovina questa importante problematica è stata sempre al centro dell'attenzione, in accordo con le capacità umane e materiali degli stessi, per lo più molto povere. Un po' più di attenzione viene data a quest'area di lavoro nell'Archivio della Bosnia-Erzegovina e negli archivi regionali di Tuzla, Banja Luka, Sarajevo e Mostar, come risultante dalla pubblicazione di svariate dozzine di collezioni di documenti. La pubblicazione di documenti archivistici ha creato un'importante base di ricerca e scientifica che ha avuto come risultato un significativo approfondimento storico della storia della Bosnia-Erzegovina.

Parole chiave: materiale archivistico, collezioni e fondi archivistici, collezioni di documenti archivistici, ricerca scientifica, ricerca storica, archivi, Bosnia-Erzegovina

Izet ŠABOTIĆ: Značaj i uloga arhivske građe u ukupnim rezultatima historijske nauke
(bosanskohercegovačko iskustvo), 123-133

Pomen in vloga arhivskega gradiva v rezultatih zgodovinske znanosti (bosansko-hercegovačka izkušnja)

IZVLEČEK

Prispevek obravnava pomen arhivskega gradiva s posebnim poudarkom na objavi gradiva za zgodovinske raziskave. Že od srednjega veka do danes, so zgodovinske raziskave in dometi zgodovinske znanosti v veliki meri odvisni od arhivskega gradiva (pisanih zgodovinskih virov). Zgodovinske vire lahko najdemo v arhivskih fondih in zbirk ali v objavah arhivskega gradiva oziroma virov v zbornikih dokumentov. Proces zagotavljanja zgodovinskih virov je dolg in kompleksen, in zahteva širok spekter strokovnih, organizacijskih in tehničnih nalog in postopkov, od nastanka arhivskega gradiva ter do omogočanja uporabe tega gradiva. Pomembno osnovo za zgodovinske raziskave predstavljajo objavljeni arhivski dokumenti, kar vključuje določene strokovne in materialne dejavnike. V arhivih v Bosni in Hercegovini se temu vprašanju posveča precej pozornosti, v skladu s kadrovskimi in materialnimi zmožnostmi, ki pa so večinoma zelo slabe. Nekaj več pozornosti temu segmentu posvečajo v Arhivu Bosne in Hercegovine ter v regionalnih arhivih v Tuzli, Banja Luki, Sarajevu in Mostarju. Rezultat je viden v objavi več deset zbornikov dokumentov. Z objavljanjem arhivskega gradiva (zgodovinskih virov) je ustvarjena pomembna raziskovalna in znanstvena osnova, na podlagi katere so nastale pomembne zgodovinske sinteze, ki se nanašajo na pomembna vprašanja in teme iz preteklosti Bosne in Hercegovine.

Ključne besede: arhivsko gradivo, arhivski fondi in zbirke, zborniki arhivskih dokumentov, znanstveno-raziskovalno delo, zgodovinske raziskave, arhivi, Bosna in Hercegovina

Značaj i uloga arhivske građe u ukupnim rezultatima historijske nauke (bosanskohercegovačko iskustvo)

ABSTRAKT

U radu se govori o značaju arhivske građe, te posebno njenom objavljivanju za historijska istraživanja. Naime, počev od srednjeg vijeka, pa sve do savremenog doba, historijska istraživanja i dometi historijske nauke u velikoj mjeri zavise od arhivske građe (pisanih historijskih izvora). Historijski izvori mogu se obezbijediti putem arhivskih fondova i zbirki, ili putem objavljivanja arhivske građe u zbornicima dokumenata. Proces obezbijedenja historijskih izvora je dug i složen, podrazumijeva širok spektar stručnih, organizacionih i tehničkih radnji i postupaka, od nastanka arhivske građe pa do stavljanja iste u korisničke svrhe. Značajnu osnovu za historijska istraživanja čine objavljeni arhivski dokumenti, što podrazumijeva određene stručne i materijalne pretpostavke. U arhivima u Bosni i Hercegovini ovom važnom pitanju se poklanjala pažnja shodno kadrovskim i materijalnim mogućnostima istih, koje su bile uglavnom veoma slabe. Nešto više pažnje ovom segmentu rada poklanjano je u Arhivu Bosne i Hercegovine, te u regionalnim arhivima u: Tuzli, Banjaluci, Sarajevu i Mostaru, što je rezultiralo objavljivanjem nekoliko desetina zbornika dokumenata. Objavlivanjem arhivske građe (historijskih izvora), stvorena je važna istraživačka i naučna osnova, koja je za rezultat imala značajne historijske sinteze, koje se odnose na važna pitanja i teme iz prošlosti Bosne i Hercegovine.

Ključne riječi: arhivska građa, arhivski fondovi i zbirke, zbornici arhivskih dokumenata, naučno-istraživački rad, historijska istraživanja, arhivi, Bosna i Hercegovina

1 Uvodne naznake

Arhivistika kao zaokružena naučna disciplina, ima svoj predmet istraživanja, jasno definirane ciljeve i zadatke, te sredstva i metode kojima iste ostvaruje. Ona je znanost jer u proučavanju složene arhivske problematike primjenjuje znanstvenu metodologiju, na osnovu koje se dolazi do znanstvenih rezultata (Kožar, 2009). Predmet arhivistike je arhivska građa, odnosno njena zaštita, upravljanje i korištenje. To obuhvata čitav spektar praktičnih i teoretskih postupaka.

U praktičnom i teoretskom smislu proučavanje arhivistike kao nauke, veoma je kompleksno i zahtjevno pitanje, koje iziskuje šira znanja iz domena arhivske djelatnosti, ali i iz drugih naučnih disciplina. Na planu izučavanja arhivistike, jedan od osnovnih zadataka je primjena najprihvatljivije metode koja će doprinijeti najboljoj zaštiti i korištenju arhivske građe. Uspješna arhivska metoda je upravo ona metoda koja može i treba da odgovori na osnovne zahtjeve arhivistike, zahtjeve koji će arhivsku građu kao predmet arhivistike učiniti izvjesnom i dostupnom. U pogledu arhivske teorije i prakse neki od osnovnih zahtjeva arhivistike su: uspostava sistema za najpotpunije, najracionalnije i najsavršenije čuvanje (zaštitu) arhivske građe i obezbjeđenje sistema koji će omogućiti najbrži, najjednostavniji i najefikasniji pristup arhivskoj građi.

U vremenu ubrzanog tehnološkog razvoja, posebno u oblasti informacijskih tehnologija, zadaci suvremene arhivistike daleko su širi od onih klasično ustaljenih koji se tiču isključivo fizičke zaštite arhivske građe kao vrijednoga kulturnog i dokaznoga pisanog naslijeđa. Danas, suvremena arhivistika tretira sva pitanja koja se na bilo koji način tiču obezbjeđenja validnoga sistema zaštite arhivske građe u svim njenim fazama, na svim nosačima zapisa, od nastajanja, do njenog objavljivanja, kao i uspostave validnog sistema koji će omogućiti nesmetano korištenje arhivske građe. To je složen posao, koji stoji pred arhivsku struku i zahtijeva značajna arhivska i druga intelektualna znanja s ciljem da se učini izvjesnom arhivska građa, kao neprocjenljiva pisana memorija. Od ukupnog fundusa arhivske građe zavise u velikoj mjeri krajnji dometi i rezultati historijske nauke. Stoga je bitno da arhivi sačuvaju što cjelovitije arhivske fondove, a da bi se to postiglo neophodno je uspostaviti cjelovit proces zaštite, obrade i publikovanja iste.

2 Naučno-obavještajna sredstva u funkciji naučno-istraživačkog rada

Stručni procesi u oblasti arhivske djelatnosti su važni u svim fazama zaštite arhivske građe. Samo uz kontinuiran rad i konzistentan sistem može se osigurati uspješna zaštita i obezbijediti nesmetano korištenje arhivske građe. Svi ti postupci i faze zaštite su sa stručnoga, znanstvenoga i tehničko-tehnološkoga aspekta veoma suptilni i iznimno važni procesi. U arhivskoj praksi na različit način se pristupa zaštiti arhivske građe uz primjenu različitih metoda. Vrlo često određeni pristupi zaštite arhivske građe su nepotpuni i ne daju željene rezultate, što sve ukupno ima negativnoga odraza na arhivsku građu, ali i na ukupan proces naučno-istraživačkog rada, posebno u oblasti historijske nauke.

Za razvoj historijske nauke od velike je važnosti da se obezbijedi validna baza arhivskih informacija neophodnih za historijska istraživanja. Značajan vid zaštite arhivske građe jeste njena intelektualna forma zaštite. Ona podrazumijeva širi spektar stručnih i naučnih postupaka i radnji koji se počinju odvijati još u fazi nastajanja arhivske građe kada se primjenjuju različiti postupci i metode njene zaštite. Intelektualni vid zaštite posebno je istaknut i vidljiv u procesu vrednovanja arhivske građe, kada se određuje historijska, kulturološka i naučna vrijednost arhivskom dokumentu. Proces vrednovanja arhivske građe podrazumijeva visok stepen stručnoga i znanstvenoga rada, koji je sadržan u umijeću utvrđivanja i procjenjivanja naučnih, kulturoloških i pravnih vrijednosti arhivskom dokumentu. U ovisnosti od validnosti sistema vrednovanja arhivske građe u velikoj mjeri zavisi obezbjeđenje temeljne osnove za naučno-istraživački rad. Pripreme na stvaranju izvorno-naučne osnove za historijska istraživanja i naučni rad posebno su izražene u fazi obrade i sređivanja arhivskoga fonda i zbirke, pri čemu se arhivisti pored stručne metode, u velikoj mjeri koriste i naučnom metodom, koja podrazumijeva složen i zahtjevan proces istraživanja strukturne skupine dokumenata, njihovog unutrašnjeg rasporeda, te opisa dokumenta ili skupine dokumenata, kao i drugih brojnih važnih pitanja koja su predmet obrade i sređivanja arhivske građe. U ovom procesu arhivisti imaju zadatak da stvore i obrazuju organsko jedinstvo arhivskih dokumenata, te obrazuju jasno prepoznatljivu arhivsku skupinu istih na osnovu njihove provenijencije. U ovisnosti od ovog postupka zavisi konačan oblik i struktura arhivske jedinice, odnosno ukupna struktura i fizionomija arhivskog fonda i zbirke, kao važna osnova za naučno-istraživački rad. Ovaj stručni i intelektualni posao je u velikoj mjeri najbliže povezan sa izradom naučno-obavještajnih i informativnih pomagala, kao bitnih posrednika između arhivske građe (historijskih izvora) i naučnika. Stoga možemo kazati, da stručni arhivistički posao pokriva dva najbitnija segmenta arhivistike: zaštite arhivske građe i njeno korištenje.

Stručna arhivska djelatnost u arhivima vezana je i za pripremu i objavljivanje naučno-obavještajnih i informativnih pomagala: vodiča, pregleda fondova, zbirnih i općih inventara, ulaznih inventara, knjige prijema arhivske građe i drugih, kao i naučno-informativnih sredstava užeg tipa, poput: analitičkih inventara, sumarnih inventara, regesta, kataloga i indeksa. Naučno-informativna sredstva općeg tipa pored toga što im je funkcija da informišu korisnike o strukturi arhivskoga fonda i zbirke, te približe arhivsku građu istim, istovremeno su važan faktor njene zaštite. Ona užeg tipa po svojoj fizionomiji, strukturi i sadržaju daju opsežne informacije o sadržajnim vrijednostima građe arhivskih fondova i zbirki, ali istovremeno siguran su faktor postojanosti i održivosti arhivske građe.

Naučno-obavještajna sredstva sadrže opće korisne, interesantne i važne činjenice, zanimljive za istraživače, s jedne strane za historičare-naučnike, a s druge strane za institucije i brojne pojedince različitoga profila i interesa potrebne u ostvarivanju njihovih ustavom zagarantiranih prava. Naučno-obavještajna pomagala u velikoj mjeri doprinose jednostavnijem rukovanju i zaštiti arhivske građe. Na

Izet ŠABOTIĆ: Značaj i uloga arhivske građe u ukupnim rezultatima historijske nauke (bosanskohercegovačko iskustvo), 123-133

ovaj način, putem naučno-obavještajnih sredstava arhivska građa je evidentirana, te bolje zaštićena i jednostavnija za rukovanje i korištenje. Naučno-obavještajna sredstva u formi u kojoj su predstavljena jako su sažeta i jasna, pored toga što obuhvataju bitne podatke o fondu ili zbirci, ista upućuju i ukazuju na važnost arhivskih činjenica pohranjenih u fondovima i zbirkama. Ovim stručnim, ali i intelektualnim rezultatom arhivista, ispoštovani su osnovni zahtjevi arhivistike, vezani za poboljšanje sistema zaštite arhivske građe, te su putem ovih pomagala historijski izvori učinjeni bližim i jednostavnijim za korištenje.

Jedan od bitnijih segmenta intelektualne zaštite arhivske građe, jeste njeno objavljivanje, posebno objavljivanje zbornika arhivske građe (dokumenata), ali i drugih publikacija koje su vezane za arhivsku građu. Publikovanje zbornika dokumenata predstavlja zahtjevan, kompleksan i specifičan stručno-znanstven postupak, koji se javlja kao krajnji, odnosno završni rezultat stručno-arhivističkog rada, za čije su uspješno obavljanje, osim užih arhivističkih, potrebna su i druga naučna i stručna znanja i sposobnosti. Objavljivanjem zbornika arhivskih dokumenata postižu se tri važna i značajna cilja, i to:

- potpuni efekat u procesu zaštite arhivske građe;
- u cijelosti se zadovoljavaju arhivistički principi o dostupnosti građe istraživačima;
- doprinosi se razvijanju boljeg shvaćanja znanstvene, dokazne i kulturne vrijednosti arhivske građe.

Zbornici dokumenata arhivske građe predstavljaju važne činjenične baze neophodne u procesu naučno-istraživačkog rada, koje omogućavaju istraživačima jednostavniji i cjelovitiji pristup historijskim činjenicama, daju bolju preglednost sadržaja arhivskih dokumenata i znatno skraćuju vrijeme provođenja neophodnoga istraživačkoga postupka. Važno je to, što je objavljivanjem zbornika dokumenata zastupljena i zaštitna komponenta, jer objavljena dokumenata doprinose manjem rabljenju izvorne građe, odnosno boljem očuvanju njenog izvornog oblika. Razvojem informacijskih tehnologija, stvorene su mogućnosti objavljivanja arhivske građe–zbornika dokumenata u digitalnom obliku, čime je obezbijeđen suvremeniji i jednostavniji pristup istoj. U postupku objavljivanja zbornika dokumenata, pored stručnih i znanstvenih znanja, neophodna su i poznavanje redaktorskih i uređivačkih normi, čija bih primjena trebala doprinijeti funkcionalnijoj zaštiti i korištenju arhivskih dokumenata. Zahvaljujući objavljivanju arhivskih dokumenata, stvorene su važne pretpostavke za jednostavnije proučavanje naše prošlosti i doprinosa razvoju historiografije.

3 Značaj naučno-obavjetajnih pomagala i objavljene arhivske građe za historijska istraživanja–bosanskohercegovačko iskustvo

Pitanju objavljivanja arhivskih dokumenata, te drugih publikacija vezanih za arhivsku građu u bosanskohercegovačkoj arhivskoj praksi nije posvećena adekvatna pažnja, niti je naučno-istraživačka i izdavačka djelatnost zastupljena u potrebnoj i poželjnoj mjeri. To je imalo znatnoga uticaja na ukupnost njenoga korištenja u naučne svrhe, kao i populariziranje arhivske djelatnosti. U periodu od osnivanja arhiva u Bosni i Hercegovini¹, neposredno nakon Drugog svjetskog rata, pa sve do danas, na planu publikovanja arhivske građe u vidu zbirke dokumenata, vodiča, inventara, regesta, indeksa i drugih publikacija, postignuti su skromni rezultati u odnosu na potrebe arhivske, historijske i drugih znanosti, ali su to značajni rezultati u odnosu na resurse kojima su arhivi raspolagali. Brojni su razlozi tome. Prije svega, prioritet arhivske struke dugo vremena je bio da se fizički zaštititi arhivska građa, kako ona u posjedu imalaca, tako i ona koja se nalazila u arhivima. S druge strane, veoma mali broj, a posebno onih stručno osposobljenih arhivskih kadrova nije mogao da se uhvati u koštac sa ovom važnom i složenom stručnom i naučnom problematikom. Takav nedostatak u mnogome je uticao na ukupan domet i status arhivske djelatnosti u bosanskohercegovačkom društvu, na njen ukupni razvojni put i dostignuća postignuta u arhivskoj struci. To je imalo odraza i po ukupan naučno-istraživački rad, prije svega u oblasti historijske nauke u Bosni i Hercegovini. No, ukupnom dometu u oblasti historiografije značajno su doprinijeli arhivi u Bosni i Hercegovini.

U arhivima u Bosni i Hercegovini, od njihovog osnivanja do danas objavljeno je nekoliko dese-

1. U Bosni i Hercegovini prve arhivske ustanove su osnovane tek nakon Drugog svjetskog rata. Prvo je osnovan Arhiv Bosne i Hercegovine (1947), a potom, Arhiv grada Sarajeva (1948), Arhiv u Banjaluci (1953), Arhiv grada Tuzle (1954), Arhiv u Mostaru (1954), Arhiv u Travniku (1954). Nešto kasnije osnovani su Arhiv u Bihaću (1982) i Arhiv u Foči (1983).

Izet ŠABOTIĆ: Značaj i uloga arhivske građe u ukupnim rezultatima historijske nauke
(bosanskohercegovačko iskustvo), 123-133

tina publikacija ove vrste. Na tom planu, nešto značajnije se istakao Arhiv Bosne i Hercegovine, razumljivo iz razloga, što je ova ustanova imala najznačajniji status, mjesto i ulogu u društvu, što je bila bolje podržana od ostalih arhiva, što posjeduje najvrijedniju i najobimniju arhivsku građu, te što je do rata (1992.) bila kadrovski najsposobnija bosanskohercegovačka arhivska ustanova. Arhiv Bosne i Hercegovine prema raspoloživim podacima objavio je oko 40 publikacija (*Kožar, 2009, str. 348*). Ono što raduje, jeste da je i pored složenih materijalnih uslova kojima je opterećen Arhiv Bosne i Hercegovine u posljednjih nekoliko godina rad na planu publikovanja naučno-informativnih pomagala i drugih formi zaštite arhivske građe je nastavljen, pa su nastale neke značajne historijske publikacije². Značajne rezultate na planu objavljivanja arhivske građe, kao i drugih publikacija ostvarili su i Arhiv Tuzlanskoga kantona sa objavljenih više od 50 publikacija³, Historijski arhiv Sarajevo sa objavljenih oko 30-ak publikacija (*Kožar, 2009, str. 375*) ove provenijencije, Arhiv RS sa 20-ak (*Ibidem, 374*) i Arhiv Hercegovačko-neretvanskog kantona Mostar sa 15 publikacija⁴ ove vrste. Drugi arhivi u Bosni i Hercegovini su manje radili na publikovanju arhivske građe i ukupne izdavačke djelatnosti. Međutim, smatramo da su potrebe razvoja ovog vida djelatnosti u arhivima u Bosni i Hercegovini bile znatno veće, ali zbog niza objektivnih i subjektivnih faktora, rezultati su na skromnom nivou u odnosu na potrebe arhivske struke u Bosni i Hercegovini. Naravno, sve je to uticalo i na ukupnost historijskih istraživanja, gdje su u bosanskohercegovačkoj historiografiji prisutne određene praznine, a što je rezultat i nedostatka i nepripremljenosti adekvatnih historijskih izvora.

Svakako, među vrijednim publikacijama koje su na najbolji način pomogle afirmaciji arhivske struke u Bosni i Hercegovini i razvoju historiografije, je časopis *Glasnik Arhiva i Društva arhivskih radnika BiH*, čiji je prvi broj izašao 1961. godine, a posljednji, 45 broj 2015. godine⁵. U ovom časopisu, osim što su otvorena brojna aktuelna pitanja arhivske teorije i prakse, publikovan je značajan broj analitičkih, sumarnih i sumarno-analitičkih inventara, ali i reprezentativnih dokumenata iz fondova i zbirki arhiva u Bosni i Hercegovini, te historijskih radova koji su nastali na osnovu izvora prvoga reda, koji se nalaze u fondovima i zbirkama arhiva u Bosni i Hercegovini⁶. Ovaj časopis je davao stalni podsticaj arhivskoj struci u Bosni i Hercegovini, i punih pedeset pet godina je imao značajnog uticaja na njen razvoj. Zahvaljujući časopisu *Glasnik arhiva i Društva arhivskih radnika Bosne i Hercegovine*, arhivi i arhivska djelatnost u Bosni i Hercegovini su bolje vrednovani od strane kulturne i naučne javnosti i društva u cjelini.

Značajan doprinos razvoju arhivske struke u Bosni i Hercegovini i šire dao je i časopis *Arhivska praksa*, koji počev od 1998. godine izlazi kao godišnjak u izdanju Arhiva TK i Društva arhivskih zaposlenika Tuzlanskog kantona⁷. U dosadašnjih 18 brojeva, pored zastupljenosti raznovrsne arhivske problematike vezane za zaštitu arhivske građe u nastajanju, nekoliko desetina radova odnosi se na predstavljanje naučno-obavještajnih pomagala i same arhivske građe, kao i na istraživanje tema iz lokalne historije. Navedeni radovi su objavljeni u posebnoj rubrici „Iz građe“⁸. I časopis *Glasnik Arhivističkog udruženja Republike Srpske*⁹, u šest dosada izašlih brojeva, konceptijski i strukturalno je postavljen tako

2. Andrej Rodinis je u posljednjih nekoliko godina izravno radio na objavljivanju nekoliko značajnih publikacija vezanih za naučno-obavještajna pomagala značajnih fondova i zbirki pohranjenih u Arhivu Bosne i Hercegovine.

3. Iz evidencija Arhiva Tuzlanskoga kantona.

4. Iz evidencija Arhiva Hercegovačko-neretvanskoga kantona-županije Mostar.

5. Stručni časopis *Glasnik arhiva i društva arhivskih radnika Bosne i Hercegovine* je prvo stručno glasilo koje je aktualiziralo arhivsku problematiku u Bosni i Hercegovini i značajno uticalo na rješavanje brojnih arhivskih problema i afirmaciju arhivske struke u Bosni i Hercegovini.

6. U posebnoj rubrici „Iz građe“ u *Glasniku arhiva i arhivističkog udruženja u Bosni i Hercegovini* objavljeno je nekoliko vrsnih historijskih radova nastalih na izvorima prvoga reda, pri čemu su obrađene važne teme iz oblasti nacionalne i lokalne historiografije. Između ostalog, u *Glasniku* su svoje radove objavljivali historičari: dr. Hamdija Kreševljaković, dr. Božo Madžar, dr. Ahmed Hadžirović, dr. Ferdo Hauptman, Mitar Papić, dr. Risto Besarević, dr. Nedim Šarac, dr. Luka Đaković, dr. Ibrahim Karabegović, dr. Budimir Miličić, dr. Ilijaz Hadžibegović, dr. Ibrahim Tepić, mr. Tonči Grbelja, Mina Kujević, dr. Azem Kožar, dr. Safet Bandžović, dr. Sead Selimović, dr. Adnan Jahić, dr. Izet Šabotić, dr. Senija Milišić, dr. Salkan Užičanin, dr. Muhamed Huseinović, mr. Pero Radovanović, mr. Omer Zulić i mnogi dr.

7. Časopis *Arhivska praksa* je rezultat napora arhivskih djelatnika Arhiva Tuzlanskog kantona, koji su u saradnji sa kolegama iz arhiva okruženja pokrenuli ovaj časopis s ciljem saniranja ratnih posljedica i promoviranja arhivske struke u Bosni i Hercegovini. U vrijeme kad je pokrenut bio je jedini arhivski časopis u Bosni i Hercegovini koji je izlazio.

8. U rubrici „Iz građe“ objavljeno je više desetina vrijednih historijskih radova, koji tretiraju zanimljiva pitanja iz oblasti lokalne historije (šire tuzlansko područje). Navedeni radovi su uglavnom nastali na osnovu izvora prvoga reda.

9. Časopis je pokrenut 2009. godine, od strane Arhivističkog udruženja Republike Srpske.

Izet ŠABOTIĆ: Značaj i uloga arhivske građe u ukupnim rezultatima historijske nauke
(bosanskohercegovačko iskustvo), 123-133

da je najviše zastupljena u istom historijska tematika. Tako da je na stranicama navedenog časopisa nastalo također nekoliko desetina vrijednih članaka koji tretiraju teme iz nacionalne i lokalne historije¹⁰.

Poseban doprinos na planu izučavanja i razvoja historijske nauke u Bosni i Hercegovini dali su arhivi čiji su fondovi i zbirke predstavljali neiscrпно izvorište za nastanak brojnih historijskih sinteza, koje su tretirale raznovrsnu i izuzetno značajnu historijsku tematiku. Najveći doprinos razvoju bosanskohercegovačke historiografije dale su publikacije nastale u izdanju nekoliko arhiva, a vezane su za objavljivanje arhivske građe (historijskih izvora). Ova vrsta publikacija značajno je potakla i uticala da se određene historijske oblasti značajnije istraže i izuče, i tako na validan način rasvijetle važna pitanja bosanskohercegovačke prošlosti. Arhiv Bosne i Hercegovine je svakako izdao najviše ovakvih sadržaja. U izdanju ovoga Arhiva nastalo je dvadesetak vrijednih publikacija koje se izravno odnose na stvaranje validne izvorne osnove za provođenje naučno-istraživačkog rada, a zahvaljujući publikacijama ovog Arhiva. Riječ je prije svega o vrijednim zbornicima dokumenata, koje tretiraju važne historijske događaje i procese iz bosanskohercegovačke prošlosti. Među značajnijim publikacijama su svakako slijedeći zbornici dokumenata: „Sarajevski atentat: izvorne stenografske bilješke sa rasprave protiv Gavrila Principa i drugova održane u Sarajevu 1914“ (*Bogičević, 1954*), „Borba Muslimana za vjersku i vakufsko-mearifsku autonomiju“ (*Hauptman, 1967*), „Kultura i umjetnost u Bosni i Hercegovini pod austrougarskom upravom“ (*Besarević, 1968*), „Agrarni odnosi u BiH (1878-1918)“ (*Kapidžić, 1969*), „Narodna vlada Narodne republike Bosne i Hercegovine 1945-1948“ (*Cvijović, 1985*), „Naučne ustanove u Bosni i Hercegovini za vrijeme austrougarske uprave“ (*Kapidžić, 1973*), „Muslimansko kulturno i prosvjetno društvo Gajret“ (*Prguda, 2004*), „Napretkova kulturna historijska zbirka“ (*Rodinis, 2004*), „Srpsko kulturno i prosvjetno društvo Prosvjeta“ (*Klarić, 2004*), „Građa o Španskom građanskom ratu u Arhivu Bosne i Hercegovine“ (*Rodinis, 2011*), Aleksandar Poljanac, „Tragom zapaljene zbirke“ (*Rodinis, 2012*), „Povratak povelje kralja Dabiše“ (*Rodinis, 2015*), i dr. Ove publikacije su bile od izuzetne pomoći historičarima i drugim istraživačima u naučno-istraživačkom postupku u historijskoj sintezi. Značaj za arhivistiku se ogleda u zadovoljavanju osnovnih zahtjeva, kako onih vezanih za zaštitu arhivskoga gradiva, tako i onaj za korištenje istoga. Naučna vrijednost ovih publikacija je nesumnjiva, a sadržana je u činjenici što je na ovaj način predstavljeno vrijedno arhivsko blago, na osnovu kojeg su nastala značajna historiografska djela. Nešto više je tretirana problematika vezana za Drugi svjetski rat, pa si i nastala najopsežnija djela iz ovog perioda bosanskohercegovačke prošlosti¹¹.

Pored Arhiva Bosne i Hercegovine i drugi arhivi su realizirali značajan broj izdavačkih projekata i poduhvata u kojima je stvarana važna naučna osnova za obradu značajnog broja historijskih tema. U Arhivu Tuzlanskog kantona skoro 40 godina je zastupljen rad na publikovanju arhivskih dokumenata i izdavanju drugih publikacija. Usljed kadrovske reduciranosti i nedostatka materijalnih sredstava rezultati u ovoj oblasti rada Arhiva TK nisu višeg dometa. Ono čemu je ovaj Arhiv više posvetio pažnju, a iznimno je koristilo historijskoj nauci jeste pripremljen i obrađen značajan broj arhivskih fondova i zbirki¹², koji su poslužili historičarima istraživačima. Arhiv TK je priredio nekoliko vrijednih publikacija koje su bile važnom osnovom za izučavanje prošlosti Tuzle i njene okoline. Ovom prilikom spomenut ćemo neke od njih, poput: Zbirka dokumenata „Generalni štrajk rudara i Husinska buna 1920“ (*Madžar, 1984*), „Izvori za historiju srednjovjekovne Bosanske države“ (*Jaliman, 1997*), „Tuzlanski, bijeljinski i srebrenički sidžil (1641-1883)“ (*Gunduz, 2008*)¹³, „Defteri Bijeljinskog kadiluka“ (*Nurkić, 2009*), „OBNOT (1949-1952)“ (*Hodžić, 2007*), Tapi-zabit defter Gradačca (*Nurkić,*

10. U *Glasniku Arhivističkog udruženja RS*, svoje radove su objavljivali eminentni historičari, baveći se ozbiljnim historijskim temama, poput; Prvi svjetski rat, Sarajevski atentat, Kulturne i privredne prilike u raznim periodima bosanskohercegovačke prošlosti i niz drugih značajnih tema.

11. Zahvaljujući objavljenim zbornicima dokumenata nastala su između ostalih slijedeća historijska djela: Hurem Rasim, *Kriza NOP-a u Bosni i Hercegovini, krajem 1941. i početkom 1942. godine*, Sarajevo 1972., Hurem Rasim, *Prilike u istočnoj Bosni sredinom 1942. godine*, Beograd 1974., Dizdra Zdravko, *Četnički zločini u Bosni i Hercegovini 1941-1945*, Zagreb 2002., Jelić-Butić Fikreta, *Bosna i Hercegovina u koncepcijama stvaranja Nezavisne države Hrvatske*, Sarajevo 1973., Miletić Antun, *Genocid nad Muslimanima 1941-1945*, Beograd 1986/87., Pinto Avram, *Dokumenta o stradanju Jevreja u logorima Nezavisne države Hrvatske*, Sarajevo 1972., i mnoga druga djela.

12. U Arhivu Tuzlanskog kantona pohranjeno je bliz 500 arhivskih fondova i zbirki, koje predstavljaju nepresušno blago u izučavanju brojnih tema, ne samo historijske, već i druge provenijencije. Zahvaljujući arhivskoj građi (historijskim izvorima) pohranjenim u fondovima i zbirkama arhiva TK, nastali su brojni referentni naučni radovi od strane eminentnih historičara i naučnika drugih profila.

13. Publikacija se odnosi na građu orijentalne provenijencije, koja se čuva u Arhivu Tuzlanskog kantona. Istu je sa osmanskoga jezika preveo i priredio dr. Tufan Gunduz sa Ankara univerziteta iz Turske.

Izet ŠABOTIĆ: Značaj i uloga arhivske građe u ukupnim rezultatima historijske nauke
(bosanskohercegovačko iskustvo), 123-133

Šabotić, 2010), Ratni zločini na području Tuzlanskog okruga (1993, 1994)¹⁴, „Orijentalna zbirka (1578-1936)“ (Hodžić, 1990) i dr. U ovim publikacijama je predstavljena vrijedna arhivska građa, arhivskih fondova i zbirki Arhiva Tuzlanskoga kantona. Dio te građe je u značajnoj mjeri korišten u historijskim studijama i bio od iznimne pomoći u rekonstrukciji događaja iz prošlosti šireg tuzlanskoga područja. Zahvaljujući ovoj arhivskoj građi (historijskim izvorima) nastala su brojna historijska djela, koja su posebno tretirala prošlost Tuzle i njene okoline kroz različite vremenske periode¹⁵.

Historijski Arhiv Sarajevo, je važna riznica historijskih izvora, na osnovu kojih je u velikoj mjeri rekonstruisana prošlost Sarajeva. Dio historijskih izvora je korišten u izradi brojnih historijskih izdanja. Historijskom istraživanju posebno su pomogle zbirke dokumenata arhivske građe. U izdanju ovoga Arhiva nastalo je nekoliko značajnih publikacija u kojima je predstavljeno arhivsko blago ove ustanove. Među vrijednim publikacijama su svakako: „Sarajevo za vrijeme austrougarske uprave 1878-1918“ (Kreševljaković, 1969), „Grafički radnici Sarajeva 1903-1941“ (Miličić, 1975), „Defteri sarajevskog saračkog esnafa (1726-1823)“ (Hajdarević, 1998), „Gradsko poglavarstvo grada Sarajeva za 1879“ (Zaimović, 2008), „Vodič Istorijskog arhiva Sarajevo (1948-1998)“ (1998)¹⁶, „Dani i godine opsade“ (Oblina, 2002), „Katalozi arapskih, turskih, perzijskih i bosanskih rukopisa“ (Jabić, 2010)¹⁷ i dr. Zahvaljujući navedenim zbornicima dokumenata istražena su brojna važna pitanja sarajevske prošlosti. I Arhiv Republike Srpske je također, arhivskom građom bogata ustanova. Zahvaljujući tome historičari-istraživači su konsultovali značajan broj fondova i zbirku prilikom obrade važnih historijskih pitanja, pri čemu su nastala vrijedna historijske teme. Osim toga, u ovom Arhivu vodilo se računa da jedan broj važnih podataka bude objavljen u zbornicima dokumenta. Nekoliko značajnih izdanja imali su i Arhiv Republike Srpske¹⁸. Arhiv Hercegovačko-neretvanskog kantona iz Mostara je u ranijem periodu publikovanju arhivske građe i izdavanju drugih publikacija poklanjao značajnu pažnju, gdje je poseban doprinos dao izvrsni arhivista i naučnik Hivzija Hasandedić¹⁹. Nažalost, drugi arhivu u Bosni i Hercegovini ovom vidu zaštite arhivske problematike posvetili su znatno manje pažnje.

Karakteristično je to da je u ranijim periodima u praksi rada na publikovanju arhivskih dokumenata u Bosni i Hercegovini podrazumijevala uključivanje uglavnom historičara. Međutim, u posljednje vrijeme u realizaciji ovih projekata uključuje se sve veći broj arhivista, koji se pojavljuju kao autori i priređivači ovakvih publikacija, što je pozitivno, kako za njih same, tako i za arhive i arhivsku struku opće.

Evidentno je da je stručno-naučni i dugogodišnji trud arhivista značajno doprinio da se za po-

14. Na ovu temu urađene su dvije publikacije (1993) i (1994), koje su tretirale dokumentaciju i druge dokaze vezane za ratne zločine i druge ratne događaje koji su se dešavali na području Tuzlansko-podrinjskog okruga u periodu agresije na Bosnu i Hercegovinu.

15. Zahvaljujući navedenim zbornicima arhivske građe, kao i samoj arhivskoj građi koja se nalazi u Arhivu Tuzlanskog kantona, nastao je veliki broj monografija, historijskih sinteza i drugih naučnih dijela. Između ostalog, nastala su slijedeća djela: Hodžić Šaban, Migracije muslimanskog stanovništva iz Srbije i sjeveroistočnu Bosnu između 1788-1862, *Članci i građa za kulturu istočne Bosne*, br. 2. Tuzla 1958, 65-143., Antonić Zdravko, *Ustanak u istočnoj i centralnoj Bosni 1941*, Beograd 1973., Borovčanin Drago, *Organi narodne vlasti u Tuzli i okolini, u Tuzla u radničkom pokretu i revoluciji*, Tuzla 1988, knjiga 3, 929-996., Gruhonjić Asim, *Istočna Bosna u revoluciji 1941-1945*, Tuzla 1972., Grupa autora: *Tuzlanski narodnooslobodilački odred*, Tuzla 1988, Grupa autora, *Osamnaesta hrvatska istočnobosanska udarna brigada*, Tuzla 1998, Grupa autora, *Šesnaesta muslimanska brigada*, Tuzla 1987., Tihić Esad, Hamzić Omer, *Gračanica i okolina u NOB- i revoluciji*, Gračanica 1988., i dr. U novije vrijeme nastale su isto tako vrijedne knjige, poput: Uzunović Alija, *Zvornik kroz prošlost-historijska monografija*, Tuzla 2010, Imamović Sejfulah, *Vukovje*, Tuzla 2010., dr Nurkić Mahmud, *Janja i Janjari*, Tuzla 2011., i brojne druge monografije posvećene ustanovama i mjestima sa šireg tuzlanskog područja.

16. Isti objavljen u povodu 50 godina rada Historijskoga arhiva Sarajevo 1998. godine.

17. Prevod su uradili Sejdalija Gušić i Atif Mušinović, a isti su publikovani u izdanju Historijskoga arhiva Sarajvo 2010. godine.

18. U izdanju Arhiva Republike Srpske, publikovane su slijedeće publikacije: *Dokumenti o radničkom pokretu u Bosanskoj krajini 1919-1941*, Banjaluka 1964, *Mrguda-knjiga mapa*, Banjaluka 1966, *Arhivalija svjedok vremena*, Banjaluka 2003/2004; *Regesta dokumenata o radničkom pokretu u Bosanskoj krajini 1919-1941. godine*, Banjaluka 1989, *Susreti sa kraljem 1929-1933*, Svetislav T. Milosavljević, Banjaluka 2009., *Sjećanje na Španiju: Španski građanski rat u jugoslovenskoj istoriografiji i memoaristici*, Banjaluka 2014., *Današnjica i Mlada Bosna - uloga i značaj Vladimira Gaginovića*, Banjaluka 2014., dr. Đorđe Mikić, *Sarajevski atentat kao južnoslovenska buržoaska revolucija*, Banjaluka 2014., *Stogodišnjica sudskih procesa u Bosni i Hercegovini, veleizdajnički procesi u Banjaluci 1915-1916*, Banjaluka 2015. i dr.

19. Hifzija Hasandedić, arhivist, istraživač i naučni radnik, preveo i priredio više djela ove provenijencije, a između ostalih i sledeće: *Katalog arapskih, turskih i persijskih rukopisa Arhiva Hercegovine, Spomenici kulture turskog doba u Mostaru, Muslimanska baština u istočnoj Hercegovini, Muslimanska baština Bošnjaka u južnoj i srednjoj Hercegovini, Mostarski vakifi i vakufi* i druga djela.

trebe historijske, ali i drugih nauka stvore važne baze arhivske građe (historijskih izvora), što je predstavljalo važnu osnovu za istraživanja značajnog broja historijskih pitanja. Pokazalo se da su arhivisti i arhivi bili nezaobilazni u stvaranju važni historijskih sinteza, što je dobro, ali nije dobro da se rad arhivista i arhiva nije vrednovao adekvatno njihovom doprinosu. Stoga je, u buduću potrebno povesti više pažnje da se takav odnos promijeni, na način da intelektualni trud arhivista, te pisano blago arhiva bude na pravi način cijenjen i vrednovan.

4 Zaključna razmatranja

Evidentno je da su arhivi nepresušni izvori za izučavanje prošlosti, stoga u velikoj mjeri ukupan domet u oblasti historijske nauke zavisi od arhiva, odnosno od arhivske građe pohranjene u arhivima. Arhivi u Bosni i Hercegovini, znajući da je korisnička funkcija arhiva jedan od bitnih segmenata njihovog ukupnog rada, ovom su važnom segmentu rada, shodno svojim kadrovskim i materijalnim mogućnostima, posvetili značajnu pažnju. Ovdje se prije svega misli na zaštitu i obradu arhivskih fondova i zbirki i njihovu pripremu za korisničku funkciju u naučne svrhe, te posebno na publikovanje zbornika arhivskih dokumenata. Na taj način, stvorena je značajna naučna osnova, što je u velikoj mjeri imalo uticaja na ukupne domete u oblasti historijske nauke u Bosni i Hercegovini. Na tom planu, rezultati i dometi su različiti od arhiva do arhiva. Neki arhivi su postigli značajne rezultate. Prije svega, ovdje se misli na Arhiv Bosne i Hercegovine, koji ima najvrednije fondove i zbirke, te je interes od strane historičara i drugih istraživača bio najizraženiji za arhivskom građom ovog arhiva. Pored značajnijeg korištenja arhivskih fondova i zbirki, dio vrijedne arhivske građe je obrađen i zaštićen na način da su objavljeni posebni zbornici arhivskih dokumenata. Sve to je bilo važnom osnovom u naučno-istraživačkom radu historičara i drugih istraživača, koji su na osnovu ovako prezentovanih izvora sačinili izvrsne sinteze vezane za važne teme iz prošlosti Bosne i Hercegovine. Zapaženo je, da su najveći dometi u historiografiji postignuti tamo gdje je su obezbijedene najbolje baze historijskih izvora. U Arhivu Bosne i Hercegovine najcjelovitiji su fondovi iz tzv. austrougarsko perioda i perioda Drugog svjetskog rata, pa su i sa historijskog aspekta ove oblasti bosanskohercegovačke prošlosti najbolje i obrađene.

Jedan broj regionalnih arhiva je također u svom radu postigao značajne rezultate na planu obezbjeđenja važne izvorne baze za historijska istraživanja. To se posebno odnosi na arhive u Tuzli, Banjaluci, Sarajevu i Mostaru. Ovi arhivi su kroz različite historijske periode pitanju publikovanja arhivske građe poklanjali značajnu pažnju, tako da su objavljene zbirke dokumenata pored fondova i zbirki u istim postale važnom osnovom za izučavanje nacionalne i lokalne historije. To je doprinijelo da nastane značajan broj vrijednih historijskih djela, na osnovu kojih je izvršena validna rekonstrukcija bitnih događaja i pojava iz prošlosti ovih područja.

Razvojem novih tehnologija, stvoreni su povoljni uslovi kako bi se u digitalnoj (elektronskoj) formi obezbijedile informacione baze arhivskih dokumenata, neophodnih za historijska i druga istraživanja. Ovom dijelu arhivi u budućnosti trebaju posvetiti posebnu pažnju i tako doprinijeti boljoj zaštiti, kao i boljoj funkciji arhivskih dokumenata, posebno za historijska istraživanja. Na tom planu, neophodna je šira podrška i bliža suradnja arhiva i naučnih institucija, u smislu, da zajednički idu u realizaciji važnih projekata vezanih za objavljivanje arhivskih dokumenata. Na taj način, stvorili bi se uslovi, koji bi bili garancija boljoj očuvanosti arhivske građe, ali i boljoj korisničkoj funkciji, koja bi u velikoj mjeri doprinijela obuhvatnijem i sistematičnijem izučavanju prošlosti.

Cilj ovog rada bio je da se ukaže na značaj i važnost korisničke funkcije arhivske građe, za potrebe historijskih znanosti, a kroz stvaranjem važne osnove za naučno-istraživački rad. Izostanak značajnije pažnje ovom vidu zaštite, usložnjava proces naučno-istraživačkog rada, te reducira mogućnost potpunijeg historijskog sagledavanja značajnih procesa i događaja iz naše prošlosti. Za značajnije pomake na tom planu neophodna daleko veća stručno-znanstvena, kadrovska i materijalna ulaganja u arhive, kao i više sistematičnosti i koordiniranosti u radu. To podrazumijeva jasnija programska opredjeljenja, bolju educiranost arhivskih kadrova, te bolju iskorištenost novih informacijskih tehnologija u svrhu korištenja arhivske građe za historijska istraživanja. Poklanjajući veću pažnju procesu obrade arhivskih fondova i zbirki, te objavljivanju arhivskih dokumenata, arhivi će obezbijediti potpuniji sistem zaštite i bolju iskorištenost arhivske građe, što predstavlja osnovne zahtjeve koje arhivistika kao nauka postavlja kao prioritet u svom radu.

Izet ŠABOTIĆ: Značaj i uloga arhivske građe u ukupnim rezultatima historijske nauke
(bosanskohercegovačko iskustvo), 123-133

Literatura

- Antonić, Zdravko (1973). *Ustanak u istočnoj i centralnoj Bosni 1941*. Beograd 1973.
- Arhivalija svjedok vremena*, (2003/2004). Banjaluka: Arhiv Republike Srpske.
- Besarević, R. (1968). *Kultura i umjetnost u Bosni i Hercegovini pod austrougarskom upravom*. Sarajevo: Arhiv Bosne i Hercegovine.
- Bogićević, V. (1954). *Sarajevski atentat: izvorne stenografske bilješke sa rasprave protiv Gavrila Principa i drugova održane u Sarajevu 1914*. Sarajevo: Arhiv Bosne i Hercegovine.
- Borovčanin, Drago (1988). *Organi narodne vlasti u Tuzli i okolini, u Tuzla u radničkom pokretu i revoluciji*, knjiga 3, str. 929-996.
- Cvijović, Rosa (1985). *Narodna vlada Narodne republike Bosne i Hercegovine 1945-1948*. Sarajevo: Arhiv Bosne i Hercegovine.
- Današnjica i Mlada Bosna – uloga i značaj Vladimira Gaginovića* (2014). Banjaluka: Arhiv Republike Srpske.
- Dizdra, Z. (2002). *Četnički zločini u Bosni i Hercegovini 1941-1945*. Zagreb.
- Dokumenti o radničkom pokretu u Bosanskoj krajini 1919-1941* (1964). Banjaluka .
- Gruhonjić, Asim (1972). *Istočna Bosna u revoluciji 1941-1945*. Tuzla.
- Gunduz, T. (2008). *Tuzlanski, bijeljinski i srebrenički sidžil (1641-1883)*. Tuzla: Arhiv Tuzlanskog kantona.
- Hajdarević, R. (1998). *Defteri sarajevskog saračkog esnafa (1726-1823)*. Sarajevo: Istorijski arhiv.
- Hauptman, F. (1967). *Borba Muslimana za vjersku i vakufsko-mearijsku autonomiju*. Sarajevo: Arhiv Bosne i Hercegovine.
- Hodžić, N. (1990). *Orijentalna zbirka (1578-1936)*. Tuzla: Regionalni arhiv Tuzla.
- Hodžić, N. (2007). *OBNOT (1949-1952)*. Tuzla: Arhiv Tuzlanskog kantona.
- Hodžić, Šaban (1958). *Migracije muslimanskog stanovništva iz Srbije i sjeveroistočnu Bosnu između 1788-1862*. U: *Članci i građa za kulturu istočne Bosne*, br. 2., str. 65-143.
- Hurem, R. (1972). *Kriza NOP-a u Bosni i Hercegovini, krajem 1941. i početkom 1942. godine*. Sarajevo.
- Hurem, R. (1974). *Prilike u istočnoj Bosni sredinom 1942. godine*. Beograd.
- Imamović, S. (2010). *Vukovje*. Tuzla.
- Jahić, M. (2010). *Katalozi arapskih, turskih, perzijskih i bosanskih rukopisa*. Sarajevo: Istorijski arhiv.
- Jaliman, S. (1997). *Izvori za historiju srednjovjekovne Bosanske države*. Tuzla: Arhiv Tuzlanskog kantona.
- Jelić-Butić, F. (1973). *Bosna i Hercegovina u koncepcijama stvaranja Nezavisne države Hrvatske*. Sarajevo.
- Kapidžić, H. (1969). *Agrarni odnosi u BiH (1878-1918)*. Sarajevo: Arhiv Bosne i Hercegovine.
- Kapidžić, H. (1973). *Naučne ustanove u Bosni i Hercegovini za vrijeme austrougarske uprave*. Sarajevo: Arhiv Bosne i Hercegovine.
- Klarić, S. (2004). *Srpsko kulturno i prosvjetno društvo „Prosvjeta*. Sarajevo: Arhiv Bosne i Hercegovine.
- Kožar, Azem (2009). *Naučna dimenzija arhivske djelatnosti Bosne i Hercegovine*. U: *Arhivska praksa*, br. 12, str. 365-378.
- Kožar, Azem (2011). *Pedeset godina arhivske periodike u Bosni i Hercegovini (1961-2010)*. U: *Zbornik radova „Tehnički in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja“*, Maribor 2011, str. 151-162.
- Kreševljaković, H. (1969). *Sarajevo za vrijeme austrougarske uprave 1878-1918*. Sarajevo: Istorijski arhiv.
- Madžar, B. (1984). *Zbirka dokumenata „Generalni štrajk rudara i Husinska buna 1920*.
- Mikić, . Đ. (2014) *Sarajevski atentat kao južnoslovenska buržoaska revolucija*. Banjaluka: Arhiv Republike Srpske.
- Miletić, A. (1986/87). *Genocid nad Muslimanima 1941-1945*. Beograd.
- Miličić, B. (1975). *Grafički radnici Sarajeva 1903-1941*. Sarajevo: Istorijski arhiv.
- Mrguda-knjiga mapa* (1966). Banjaluka.

Izet ŠABOTIĆ: Značaj i uloga arhivske građe u ukupnim rezultatima historijske nauke
(bosanskohercegovačko iskustvo), 123-133

- Nurkić, K. (2009). *Defteri Bijeljinskog kadiluka*. Tuzla: Arhiv Tuzlanskog kantona.
- Nurkić, K., Šabotić, I. (2010). *Tapi-zabit defter Gradačca*. Tuzla: Arhiv Tuzlanskog kantona.
- Nurkić, M. (2011). *Janja i Janjanci*. Tuzla.
- Oblina, D. (2002). *Dani i godine opsade*. Sarajevo: Istorijski arhiv.
- Osamnaesta hrvatska istočnobosanska udarna brigada* (1998). Tuzla.
- Pedeset godina Arhiva Tuzla 1954-2004*, Tuzla 2005.
- Pinto, Avram (1972). *Dokumenta o stradanju Jevreja u logorima Nezavisne države Hrvatske*. Sarajevo.
- Prguda, E. (2004). *Muslimansko kulturno i prosvjetno društvo Gajret*. Sarajevo: Arhiv Bosne i Hercegovine.
- Ratni zločini na području Tuzlanskog okruga* (1993, 1994). Tuzla: Arhiv Tuzlanskog kantona.
- Regesta dokumenata o radničkom pokretu u Bosanskoj krajini 1919-1941. godine*, (1989). Banjaluka.
- Rodinis, A. (2004). *Napretkova kulturna historijska zbirka*. Sarajevo: Arhiv Bosne i Hercegovine.
- Rodinis, A. (2011). *Grada o Španskom građanskom ratu u Arhivu Bosne i Hercegovine*. Sarajevo: Arhiv Bosne i Hercegovine.
- Rodinis, A. (2012). *Aleksandar Poljanac, „Tragom zapaljene zbirke“*. Sarajevo: Arhiv Bosne i Hercegovine..
- Rodinis, A. (2015). *Povratak povelje kralja Dabiše*. Sarajevo: Arhiv Bosne i Hercegovine.
- Sjećanje na Španiju: Španski građanski rat u jugoslovenskoj historiografiji i memoaristici*, (2014). Banjaluka: Arhiv Republike Srpske.
- Stogodišnjica sudskih procesa u Bosni i Hercegovini, veleizdajnički procesi u Banjaluci 1915-1916* (2015). Banjaluka: Arhiv Republike Srpske.
- Stojnić, Bojan (2014). *Arhiv Republike Srpske 1953-2013*. Banjaluka.
- Šabotić, I., Hodžić, N., Isić, S (2012). *Vodič arhiva Tuzlanskog kantona*. Tuzla: Arhiv Tuzlanskog kantona.
- Šabotić, Izet (2010). Naučno-istraživačka komponenta arhivske djelatnosti-iskustva Arhiva Tuzlanskog kantona. U: *Zbornik radova „Tehnični in vsebinski problemi klasičnoga in elektronskoga arhiviranja“*, Maribor 2010, str. 165-173.
- Šabotić, Izet (2011). Publikovanje arhivske građe (historijskih izvora), kao vida intelektualne zaštite (iskustva bosanskohercegovačkih arhiva). *Zbornik radova sa 44. savjetovanja arhivskih djelatnika Hrvatske*, Slavonski Brod 2011, str. 176-185.
- Šesnaesta muslimanska brigada*. (1987). Tuzla
- Tihčić, E., Hamzić, O. (1988). *Gračanica i okolina u NOB- i revoluciji*. Gračanica.
- Tuzlanski narodnooslobodilački odred* (1988). Tuzla.
- Uzunović, A. (2010). *Zvornik kroz prošlost-historijska monografija*. Tuzla.
- Vodič Arhiva Bosne i Hercegovine*, Sarajevo 1987.
- Vodič Istorijskog arhiva Sarajevo (1948-1998)*. Sarajevo: Istorijski arhiv.
- Vodič kroz fondove i zbirke Istorijskog arhiva Sarajevo*, Sarajevo 2003.
- Zaimović, H. (2008). *Gradsko poglavarstvo grada Sarajeva za 1879*. Sarajevo: Istorijski arhiv.

SUMMARY

It is evident that archives are an inexhaustible source for the study of the past therefore historical science depends on the archives preserved by archival institutions. Knowing that users feature one of the important segments of their work, Archives in Bosnia and Herzegovina, devote considerable attention to this important segment of their work. This primarily refers to the protection and processing of archival fonds and collections and their preparation for user for scientific purposes, and in particular the publication of collections of archival documents. In this way, a significant scientific basis, which largely affected the overall results in the field of historical science in Bosnia and Herzegovina was created. However, the results and achievements are different from Archives to Archives. Some Archives have achieved significant results. This refers first of all to the Archives of Bosnia and Herzegovina, which preserves the most valuable holdings and collections, for which historians and

Izet ŠABOTIĆ: Značaj i uloga arhivske građe u ukupnim rezultatima historijske nauke
(bosanskohercegovačko iskustvo), 123-133

other researchers expressed the biggest interest. In addition to the significant use of archival fonds and collections, part of the most valuable archival records is processed and protected by being published in special Volumes as archival sources. All this was an important base for scientific research of historians and other researchers. Based on this sources, they presented many excellent synthesis related to important topics from the history of Bosnia and Herzegovina. One could see that the greatest achievements in historiography were achieved where Archives provided the best database of historical sources. In the Archives of Bosnia and Herzegovina the most complete fonds are from so-called Austro-Hungarian period and the period of the Second World War. From the aspect of the interest for the history of this period of Bosnian past, they are also best processed. A number of regional archives like Tuzla, Banja Luka, Sarajevo and Mostar also achieved significant results in terms of providing an important source base for historical research. These archives devoted considerable attention to publishing of archival sources, which in addition to fonds and collections become an important basis for the study of national and local history. This has contributed to the origin of a significant number of valuable historical works, which represent the basis for the valid reconstruction of important events and phenomena in the past. The development of new technologies has created favourable conditions for creation of a database of archival documents, needed for historical and other research. In the future archives should pay particular attention to this part of their activity. This could serve and contribute to better protection and better function of archival documents, especially for historical research. Therefore, closer cooperation between archives and scientific institutions, in joint accomplishment of important projects related to the publication of archival documents is necessary. That would create conditions that would guarantee a better preservation of archives, but also a better user function, which would greatly contribute to more comprehensive and systematic study of the past. The aim of this study was to highlight the importance of user function of archives, for purposes of historical science, and through the creation of an important base for scientific research. The absence of significant attention to this form of protection, complicates the process of scientific research, and reduces the possibility of a more complete historical overview of important processes and events from our past. For significant progress in this area far more professional and scientific, personnel and financial investment in the archives are required, as well as more systematic and coordinated work. This means clearer program, commitments, better education of archival staff, and better utilization of new information technologies for the use of archival material for historical research. Paying more attention to the processing of archival fonds and collections, and the publication of archival documents, will provide a complete system of protection and better utilization of archives, which represents the basic requirements of archival science.

Typology: 1.02 Review Article

Submitting date: 09.02.2016

Acceptance date: 20.02.2016

